ПОУКЕ КАРЛА ШМИТА (1888-1985), ЈЕДНОГ ОД НАЈВЕЋИХ МИСЛИЛАЦА ПОЛИТИКЕ И ПРАВА У XX ВЕКУ, ДВОСТРУКОГ СРПСКОГ ЗЕТА

Модалитети моћи, без маски

Превазишао је поделе „лево-десно” и јасно указивао на темељне силе државе. Диктатура је метод владавине намењен за кризне ситуације, заснован на одговорности у заједници, и не сме се бркати са опресивном тиранијом. Ако не препознаје непријатеља, заједница је унапред разоружана. Легитимна власт је она која је способна да силом заштити заједницу за коју је одговорна. Својим испразним моралистичким обманама о „нестанку политике” и „крају историје”, либерализам и хуманизам успели су да створе само друштвене џунгле пуне економске експлоатације и духовног растројства. Када држава лиши себе суверене политичке воље, она одбацује своју независност и свој опстанак. Губи јединствену моћ да дефинише вредности које заједницу држе на окупу

Текст: Гијом Фај и Робер Стојкерс

Карла Шмита смо упознали у вестфалском селу Плетенберг, месту у коме се родио и у које се након пензионисања повукао. Четири сата разговарали смо са несумњиво највећим политичким и правним мислиоцем нашег времена. „Отерани смо на пашу”, каже

Шмит. „Ми смо као домаће животиње, које уживају у благодатима затвореног поља у коме смо смештени. Простор је освојен. Границе утврђене. Ништа се ново више не може открити. Влада статус кво...”

Шмит је одувек упозоравао на овакав замрзнути поредак, који се проширио на целу Земљу и уништава политички суверенитет. Већ 1928. године, у *Концепту политичког* , [1] он у универзалистичким идеологијама „Права, Хуманости, Поретка или Мира” примећује пројекат трансформације планете у врсту деполитизованог економског агрегата, који пореди са „аутобусом с путницима” или „зградом са станарима”. У овом предсказању света смрти нација и култура, кривац није марксизам, већ либералне и комерцијалне демократије. Тако Шмит нуди једну од најакутнијих и најмудријих критика либерализма, много дубљу и оригиналнију од „анти-демократа” старог реакционарног права.

Он наставља и „реалистични” начин анализирања политике и државе, надовезујући се на традиције Бодена, Хобса и Макијавелија. Подједнако је удаљен и од либерализма и од модерних тоталитаристичких теорија (бољшевизма и фашизма). Дубина и модерност његових ставова чине га најзначајнијим савременим теоретичарем политике и уставног права. Стога и можемо да га пратимо, при том се трудећи, наравно, да направимо и корак даље од неких његових анализа, као што је већ учинио његов француски ученик Жилијен Фројнд, на врхунцу своје снаге. [2]

„ДИКТАТУРА” И „ТИРАНИЈА” – СУШТИНСКЕ РАЗЛИКЕ

Интелектуално путовање рајнског политичког теоретичара почело је његовим размишљањима о праву и практичној политици, којима је посветио два рада, 1912. и 1914, [3] на крају својих академских студија у Стразбуру. После рата, пошто је постао професор права на универзитетима у Берлину и Бону, мисли су му биле усмерене на политичку науку. Шмит, противно либералној филозофији права, одбио је да га одвоји од политике.

Његов први рад о политичкој теорији, *Политички романтизам* (1919), [4] посвећен је критици политичког романтизма, који поставља насупрот реализму. Шмиту су миленаристички идеали револуционарних комуниста и популистичка сањарења реакционара изгледали једнако неодговарајући владавини народа.
Друго
његово сјајно теоријско дело,
Die ledali Diktatur
[
Диктатор
] (1921),
[5]
представља, како пише Жилијен Фројнд, „једну од најкомплетнијих и најзначајнијих студија ове идеје, чија се историја анализира од римске епохе до Макијавелија и Маркса”.
[6]

Шмит разликује „диктатуру” и опресивну „тиранију”. Диктатура се јавља као метод владавине, намењен за суочавање са хитним ситуацијама. У римској традицији, функција диктатора је да се суочава са ванредним условима. Међутим, Макијавели уводи другачију праксу; он помаже визију „модерне државе”, засноване на рационализму, технологији и снажној улози комплексне извршне власти: таква извршна власт се више не ослања на јединственог суверена.

Шмит показује да, са француским правником Жаном Боденом, диктатура преузима облик „праксе комесара”, који се појавио у XVI и XVII веку. „Комесари” су свемоћни делегати централне власти. Краљевски апсолутизам, заснован на својим поданицима, као и Русоов модел друштвеног уговора, који делегира апсолутну моћ носиоцима „опште воље”, постављен током Француске револуције, представља основу савремених форми диктатуре.

Са овог становишта, модерна диктатура се не повезује ни са једном одређеном политичком идеологијом. Супротно анализама данашњих стручњака за уставно право, нарочито Мориса Дивержеа, „демократија” није ослобођена диктатуре, као што није ниједан други облик државне моћи. Демократе се варају кад мисле да су имуни на прибегавање диктатури и да су помирили стварну извршну власт са прагматизмом и пословима парламентарних система.

ЛИЦЕМЕРЈА ЛИБЕРАЛИЗМА, ХУМАНИЗМА И МОРАЛИЗМА

У капиталној студији о парламентаризму, *Криза парламентарне демократије* (1923), [7] Шмит размишља о идентификовању демократије и парламентаризма. Демократија се њему чини као идеолошки и апстрактни принцип, који маскира одређене модалитете моћи, што је блиско размишљању Вилфреда Парета и Гаетана Моске. Вршење власти у „демократији" предмет је рационалистичког концепта државе, који оправдава, на пример, идеју раздвајања власти, наводно хармоничан дијалог између партија, и идеолошки плурализам. Рационалност историје заснива и диктатуру пролетеријата. Насупрот демократским и парламентарним токовима, Шмит поставља „ирационалистичке" струје, нарочито Жоржа Сорела и његову теорију насиља, као и све немарксистичке критике буржоаског друштва, на пример Макса Вебера.

Ова либерална буржоаска идеологија заварава посматрањем свих политичких активности кроз категорије етике и економије. Штавише, ову илузију деле либералне и марксистичке социјалистичке идеологије: функција јавне моћи само је економска и друштвена. Духовне, историјске и војне вредности више нису легитимне. Само је економија морална, чиме се ствара простор за потврђивање комерцијалног индивидуализма и истовремено позивање на хуманистичке идеале: Библију и бизнис. Ова морализација политике не само да уништава сваки истински морал, већ преобраћује политичко јединство у неутрализовано „друштво", у коме функција суверена више не може да брани људе за које је одговорна.

За разлику од тога, Шмитов приступ обухвата анализирање политичког феномена независно од свих моралних претпоставки. Као Макијавели и Хобс, са којима је често поређен, Шмит одбацује позивање на финија осећања и спасење од коначног краја. Његова филозофија се коси са идеологијом просветитељства (Лок, Хјум, Монтескје, Русо, итд.) и различитим марксистичким социјализмима, колико и са хришћанским политичким хуманизмом. Он ове идеологије сматра утопијским, због њихове опрезности према моћи, а сматра и да нагињу избацивању политичког, поистовећујући га са злом, чак и ако је привремено дозвољено – као што је случај са марксизмом.

Међутим, суштина Шмитове критике односи се на либерализам и хуманизам, које оптужује за обману и лицемерје. Ове теорије посматрају деловање јавне моћи као чисто рутинску администрацију посвећену остваривању среће појединца и друштвене хармоније. Заснивају се на коначном нестанку политике као такве и крају историје. Жеља им је да заједнички живот учине чисто прозаичним, али једино што успевају јесте да створе друштвене џунгле, у којима влада економска експлоатација, и које не могу да овладају непредвиђеним околностима. Владе, које су предмет оваквог типа либерализма, увек су фрустриране због својих снова о трансформацији политике у мирољубиву администрацију: увек се неочекивано јављају друге државе, мотивисане непријатељским намерама, или унутрашњи извори политичких субверзија. Када држава, путем идеализма или погрешно схваћеног моралисма, више не поставља своју суверену политичку вољу изнад свега осталог, задовољавајући се економском рационалношћу или одбраном апстрактних идеала, она одбацује и своју независност и свој опстанак.

ПОЛИТИЧКО ЈЕ ТРАЈНО У КОЛЕКТИВНОЈ АНТРОПОЛОГИЈИ

Шмит не верује у нестанак категорије политичког. Она се може увести у сваки тип деловања. То је концепт који се тиче колективне антропологије. Из тог разлога, политичка активност се може описати као суштинска, есенцијална, трајна. Држава, са друге стране, ужива само условну власт, односно зависну форму суверенитета. Тако држава може да нестане или да постане деполитизована, али политичко – као суштинско – не нестаје. Држава не може да преживи уколико не задржи политички монопол, односно јединствену моћ да дефинише вредности и идеале за које ће њени грађани дати чак и сопствени живот или због којих ће убијати своје суседе – моћ да објави рат. У супротном, герилци ће преузети политичке активности и пробаће да оснују нови легитимитет. Оваквом ризику се нарочито излажу бирократске државе модерних либералних друштвених демократија, у којима се грађански рат спречава само исцрпљујућим утицајем потрошачког друштва.

Ове идеје представљене су у *Концепту политичког*, Шмитовом најзначајнијем делу, објављеном 1928, редигованом 1932, а затим појашњеном 1963. у
Theory of the Partisan

(
Теорија герилаца
).
[8]

Ту се политичко деловање дефинише као производ поларизације око непријатељског односа. Један од основних критеријума политичког деловања јесте његова способност да мобилише становништво указујући му на непријатеља, што се може применити и на партију и на државу. Пропуштање таквог указивања, нарочито кроз идеализам, представља одрицање од политичког. Тако је задатак озбиљне државе да спречи герилце да преузму моћ стварања непријатеља унутар заједнице, чак и саме државе. Политика се ни под каквим условима не може заснивати на администрирању ствари или на одбацивању њене полемичке димензије. Свака владавина, као и свака власт, принуђена је да ствара непријатеље да би остварила своје замисли; овде се Шмитове идеје сусрећу са истраживањима етолога о урођеном људском понашању, нарочито са Конрадом Лоренцом.

Због свог „класичног” и макијавелистичког концепта политичког, Шмит је доживео прогон и претње под нацистима, за које је политичко заправо ознака за „сународника”.

Шмитова дефиниција политичког омогућава схватање да су савремене политичке дебате деполитизоване и повезане са изборним представама. Оно што је заиста политичко јесте вредност за коју је човек спреман да жртвује свој живот; то може бити и језик или култура. Шмит у вези са тим пише да „систем друштвених организација усмерен искључиво ка прогресу цивилизације” нема „програм, идеал, стандард или коначност, који му дају право да располаже физичким животом других”. Либерално друштво, засновано на масовној производњи, не може да захтева да неко умре или убије за њега. Оно почива на аполитичној форми владавине. „Управо онда када је аполитична”, пише Шмит, „владавина људи која почива на економским основама, избегавањем политичког појављивања и одговорности, потврђује се као страшна подвала.”

ВАРКА ХУМАНИЗМА – СРЕДСТВО РАЗОРУЖАВАЊА НЕПРИЈАТЕЉА

Либерални економизам и „плурализам” камуфлирају немарност државе, доминацију комерцијалних касти и уништење народа утемељених у култури и историји. Уз Сорела, Шмит заговара облик моћи који се не одриче пуне извршне власти и своју политичку власт представља нормалним средствима која му припадају: моћ, ограничавање и, у изузетним случајевима, насиље. Игнорисањем ових принципа, Вајмарска Република је дозволила успон Хитлера. Техно-економски тоталитаризам модерног капитализма такође почива на идеолошком одбацивању идеје државне моћи; овакав тоталитаризам немогуће је избећи, јер је проглашен хуманитарним и заснован на двострукој идеји друштвеног плурализма и индивидуализма, док народи падају у немилост технократске власти.

Шмитова критика унутрашњег плурализма, чији су зачетници Монтескје, Лок, Ласки, Кол и цела англо-саксонска либерална школа, као циљ има одбрану политичког јединства народа, што је једина гаранција грађанске заштите и слобода. Унутрашњи плурализам води латентном или отвореном грађанском рату, жестокој конкуренцији економских интересних група и фракција, и (на крају) поновном увођењу разликовања пријатеља и непријатеља унутар друштва, што су европске државе, од Бодена и Хобса, изместиле ван својих граница.

Такав систем, да би се ослободио политичких савеза, природно се позива на идеју „хуманости”. „Хуманост није политички концепт”, пише Шмит и додаје:

У доктринама заснованим на либералним и индивидуалистичким схватањима природног права, идеја хуманости је идеална друштвена конструкција универзалне природе, која обухвата све људе на земљи... и неће се реализовати све док се не одстрани свака стварна могућност борбе, чинећи тако груписање на пријатеље и непријатеље немогућим. У таквом универзалном друштву народи више неће постојати... Концепт хуманости је идеолошки инструмент нарочито користан за империјалистичку експанзију, а у својој етичкој и људској форми представља покретач економског империјализма... Тако узвишено име има и одређене последице за онога ко га носи. И заиста, говорити у име хуманости, позивање на хуманост, њена монополизација, представља шокантну варку: порицање хуманости непријатеља, стављање непријатеља изван закона и изван хуманости, као и гурање рата до екстрема нехуманости.
[9]

Дефинисање политике у смислу категорије непријатеља, одбијање хуманитарне

једнакости, не води нужно расизму или презиру према човеку. Управо је супротно. Препознавање полемичке димензије људских односа и човека као „динамичног и опасног бића" гарантује поштовање према сваком противнику замишљеном као Други, чији циљ није ништа мање легитиман од нашег сопственог.

Ова идеја често се понавља у Шмитовој мисли: модерне идеологије које се заснивају на универзалним истинама и следствено томе сматрају непријатеља апсолутним, „апсолутном не-вредношћу", воде геноциду. Оне су, штавише, инспирисане монотеизмом, иако је Шмит хришћански пацифиста и преобраћеник. Шмит тврди, с добрим разлогом, да су конвенционалне европске идеје које потврђују постојање непријатеља и признају легитимност рата – не само у сврху одбране већ и због „оправданог" разлога, који изискују људски односи – узроковале мање ратова и побудиле поштовање према непријатељу, сматрајући га противником (хостисом уместо инимикусом).

ПРЕД УДАРИМА НЕОЧЕКИВАНОГ

Шмитови следбеници, ширећи и оплемењујући његову мисао, сковали су са Ридигером Алтманом концепт *Ernstfall*-а (хитног случаја), који представља још један основни критеријум политичког. Политички суверенитет и кредибилитет нове политичке власти заснован је на могућности суочавања са хитним случајевима и њиховим решавањем. Доминантне политичке идеологије, дубоко огрезле у хедонизам и жељу за сигурношћу, игноришу хитне случајеве, ударе судбине, непредвиђено. Политика вредна тог имена – а ова идеја претвара у прах апстрактне идеолошке категорије „десног" и „левог" – она је која тајно одговара на изазове хитних случајева, спасава заједницу од непредвиђених олуја и тако омогућава потпуну мобилизацију људи и јачање својих вредности.

Либералне концепције политике виде *Ernstfall* као изузетак, а „правну нормалност" као правило. Овакво виђење ствари, инспирисано Хегеловом телеолошком филозофијом историје, одговара доминацији буржоазије, која више воли удобност од историјске динамике и судбине народа. Према Шмиту, функција суверена је његов капацитет да

одлучује о стању изузимања, што ни у ком случају не представља аномалију, већ стално присутну могућност. Овај аспект Шмитове мисли одражава његове француске и шпанске инспирације (Боналд, Доносо Кортес, Боден, Де Местр, итд.) и могућност његовог лоцирања, заједно са Макијавелијем, у богату римску традицију политичке науке.

У *Легалности и легитимитету* (1932), [10] Шмит, као Хобсов ученик, предлаже да легитимитет претходи апстрактном концепту легалности. Власт је легитимна ако има способност да силом заштити заједницу за коју је одговорна. Шмит оптужује идеалистичку и правну концепцију легалности за омогућавање Хитлеровог успона на власт. Легализам води одрицању од моћи, што Шмит назива „политиком неполитике" (Politik des Unpolitischen), политиком која не испуњава своју одговорност, не формулише избор који се тиче колективне судбине. „Ко нема моћ да заштити", пише Шмит у *Концепту политичког*
, „нема ни право да захтева послушност. И супротно, онај који тражи и прихвата моћ нема право да одбије послушност."

Ову дијалектику моћи и послушности пориче друштвени дуализам који се произвољно противи друштву и функцији суверена, и замишља, супротно искуству, да су експлоатација и доминација политички ефекти „моћи", иако се они много чешће јављају због економске зависности.

У ВРТЛОГУ ЕВРОПСКЕ ДЕКАДЕНЦИЈЕ

Стога Шмит износи критику дуалистичке државе XIX века, засноване на идејама Џона Лока и Монтескјеа, са циљем раздвајања сфера државног и приватног. У ствари, модерне технократије, које историјски проистичу из институција парламентарног представљања, доживљавају преплитање и супротстављање приватног и јавног, како је показао Јирген Хабермас. Таква ситуација дестабилизује појединца и слаби државу. Пр ема
Шмиту, ова слабост демократије дозволила је успостављање једнопартијских режима,

како објашњава у
Staat, Bewegung, Volk
[
Држава, покрет, народ
].
[11]

Овакав тип режима представља основу институционалне револуције XX века; у ствари, то је данас најраспрострањенији режим на свету. Само су Западна Европа и Северна Америка сачувале плуралистичку структуру традиционалне демократије, али тек као фикцију, јер је стварна моћ економска и техничка. Једнопартијска држава покушава да поново успостави политичко јединство народа на основу троструке структуре: потпора државе обухвата државне службенике и војску; људи нису статистичка популација, већ политизовани ентитет чврсто организован у посредничке институције; партија покреће (Bewegung) овај оркестар и ствара портал за комуникацију државе и људи.

Шмит, који се стално враћа на нацизам, стаљинизам, теократије и хуманитарне тоталитаризме, очигледно не одобрава једнопартијску државу. Он не подржава ниједан „режим". У складу са старом латинском традицијом реализма наслеђеном од Рима, Шмит тражи извршну власт која је и моћна и легитимна, не „идеологизује" непријатеља, и може, у одређеним случајевима, да искористи силу, да од државе створи „самоорганизацију друштва".

Рат је тако постао предмет политичке теорије. Тако је Шмит заинтересован за геополитику као природни наставак политике. Права, велика политика за њега је иностранa политика, која свој врхунац доживљава у дипломатији. У *Номосу Земље* (1951),
[12]
он показује да држава од XVI века прати европску концепцију политике. Међутим, Европа је постала декадентна: бирократска држава је деполитизована и више не дозвољава чување историје европских народа;
jus publicum europaeum
, који је одлучио да међудржавни односи слабе у корист глобалистичких и пацифистичких идеологија, неспособних да установе ефикасно међународно право. Идеологија људских права и хваљени хуманитаризам међународних институција, парадоксално, припремају свет у коме сила има примат над правом. Насупрот томе, реалистична концепција односа између држава – која дозвољава и сматра нормалним конфликте, те препознаје легитимност воље за моћ – служи да односе између народа учини цивилизованим.

СЛОБОДА РЕДА И ЗАКОНА

Шмит је, поред Мао Цедунга, највећи модерни теоретичар револуционарног рата и загонетне личности герилаца који, у нашем добу деполитизације држава, преузима одговорност за политичко, „илегално" одређује непријатеље и брише разлику између рата и мира. [13]

„Лажни пацифизам" део је света у коме се политичке власти и независне владавине бришу светском цивилизацијом, која је отуђенија од сваке тираније. Шмит, који је утицао на устав Пете Француске Републике – најинтелигентнији, најполитичкији француски устав, најмање инспирисан идеализмом просветитељства од свих дотадашњих – шаље нам поруку: слобода, хуманост, мир, само су химере које воде невидљивом угњетавању. Једине слободе вредне пажње – у случају и народа и појединаца – јесу оне које гарантује легитимна сила политичке власти, која ствара ред и законе.

Карл Шмит не дефинише вредности које мобилишу политичко и чине одређење непријатеља легитимним. Ове вредности се не смеју дефинисати идеологијама – које су увек апстрактне и увек представљају пролаз ка тоталитаризму – већ митологијама. У овом смислу, функционисање власти, чисто политичко, није довољно. Неопходно је додати „религиозну" димензију прве функције, као што је дефинисано у индоевропској троделности. Чини нам се да је ово начин за заокруживање Шмитове политичке теорије. Јер, ако Шмит гради мост између антропологије и политике, потребно је изградити још један: између политике и историје. <

(Извор: **„Counter-Currents Publishing”** . Превод са енглеског: Сандра Гагић. © Copyright за ову верзију на српском: „Нација". Сва права задржана)

Објављено: уторак, 23. август 2016, 10:28h

Напомене

1 Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, trans. George Schwab (Chicago: University of Chicago Press, 1996) — trans.

2 Cf. Julien Freund, *L’Essence du politique* (Paris: Sirey, 1965), и *La Fin de la Renaissance* (Paris: PUF, 1980).

3 Carl Schmitt, *Gesetz und Urteil. Eine Untersuchung zum Problem der Rechtspraxis* [*Прав о и расуђивање: Испитивање проблема правне праксе*] [1912] (Munich: C. H. Beck, 1968) и *Der Wert des Staates und die Bedeutung des Einzelnen* [*Вредност државе и значење појединачног*] (Tübingen: J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], 1914) — trans.

4 Carl Schmitt, *Political Romanticism*, trans. Guy Oakes (Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1985). — trans.

5 Carl Schmitt, *Die Diktatur: Von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankens bis zum proletarischen Klassenkampf* [

Диктатор: Од почетака модерних теорија суверенитета до пролетерске класне борбе] (Berlin: Duncker & Humblot, 1921) — trans.

6 У предговору за француско издање *Концепта политичког* : Carl Schmitt, La notion de politique (Paris: Calmann-Lévy, 1972).

7 Carl Schmitt, *The Crisis of Parliamentary Democracy* , trans. Ellen Kennedy (Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1986). Видети и Carl Schmitt, *Political Theology: Four Chapters on the Theory of Sovereignty* [1922], trans. George Schwab (Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1986) — trans.

8 Carl Schmitt, *Theory of the Partisan: Intermediate Commentary on the Concept of the Political* , trans. G. L. Ulmen (New York: Telos Press, 2007)—trans.

9 Cf. *The Concept of the Political* , 53–54 — trans.

10 Carl Schmitt, *Legality and Legitimacy* , trans. Jeffrey Seitzer (Durham, N.C.: Duke University Press, 2004) — trans.

11 *Staat, Bewegung, Volk: Die Dreigleiderung der politischen Einheit* [*Држава, покрет, људи: три органа политичког јединства*] (Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1934) — trans. Односи се на серију студија о једнопартијским државама, углавном марксистичким, које су се појавиле 1932.

12 Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of Jus Publicum Europaeum* , trans. *G. L. Ulmen* (New York: Telos Press, 2006)—trans.

13 Cf. “The Era of Neutralizations and Depoliticizations” (1929), trans. Matthias

Konzett and John P. McCormick, *Telos* no. 96 (Summer 1993) — trans.